

17.7.2019
EOAK 3234/2018

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamiehen sijainen Mikko Sarja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Kaija Tanttinen-Laakkonen

OIKEUSLÄÄKETIETEELLISEN KUOLEMANSYYN SELVITTÄMISEN VIIPYMINEN

1 KANTELU

Kantelija arvosteli edesmenneen miehensä --- oikeuslääketieteelliseen kuolemansyyn selvittämiseen liittyvien asiakirjojen laatimisen viipymistä. Kantelijan kertoman mukaan hänen miehensä menehtyi ulkomailla sairaalassa 18.2.2016. Omaiset eivät olleet saaneet tietoa kuolemansyyn selvityksen tuloksesta helmikuuhun 2018 mennessä.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin seuraava selvitys (liitteenä):

- 1) Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) lausunto 16.7.2018,
- 2) THL:n lisälausunto 8.4.2019 ja
- 3) oikeuslääkärin --- selitys 28.2.2019.

3 RATKAISU

3.1 Oikeusohjeet

Suomen perustuslaki Perustuslain (731/1999) 109 §:n 1 momentin mukaan eduskunnan oikeusasiamiehen tulee valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa.

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Hallintolaki ja valtion virkamieslaki

Hallintolain (434/2003) 23 §:n 1 momentin mukaan asia on käsiteltävä ilman aiheetonta viivytystä.

Valtion virkamieslain (750/1994) 14 §:n mukaan virkamiehen on suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä.

Laki ja asetus kuolemansyyn selvittämisestä

Kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain (459/1973) 7 §:n 1 momentin mukaan poliisin on kuolemansyyn selvittämiseksi suoritettava tutkinta, kun 1) kuoleman ei tiedetä johtuneen sairaudesta tai kun vainaja ei viimeisen sairautensa aikana ole ollut lääkärin hoidossa; 2) kuoleman on aiheuttanut rikos, tapaturma, itsemurha, myrkytys, ammattitauti tai hoitotoimenpide tahi kun on aihetta epäillä kuolemanjohtuneen jostakin sellaisesta syystä; tai 3) kuolema muuten on tapahtunut yllättävästi.

Lain 10 §:n mukaan määräyksen oikeuslääketieteellisen ruumiinavauksen suorittamisesta antaa poliisilaitoksen tai keskusrikospoliisin päällikkö tai heidän määräämänsä muu päällystöön kuuluva poliisimies, asianomainen syyttäjäviranomainen, tuomioistuimien tai Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Lain 15 §:n 1 momentin mukaan kuolemansyyn selvittämistä koskevat asiakirjat ovat salassa pidettäviä. Säännöksen 2 momentin 3 kohdan mukaan kuolemansyyn selvittämistä koskeviin asiakirjoihin sisältyviä tietoja saa 1 momentin estämättä antaa vainajan lähiomaiselle tai muulle hänen läheiselleen.

Kuolemansyyn selvittämisestä annetun asetuksen (948/1973, asetus) 11 §:n mukaan oikeuslääketieteelliset ruumiinavaukset suorittaa ensisijaisesti oikeuslääkäri. Oikeuslääketieteellisiä ruumiinavauksia voi suorittaa myös lääkäri, jolla on Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston hyväksymä koulutus tehtävään (1 mom.). Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ja lääkärinkoulutusta antavan yliopiston kesken voidaan sopia siitä, että yliopisto tekee oikeuslääketieteellisiä ruumiinavauksia (2 mom.).

Avauksen suorittajan on asetuksen 15 §:n mukaan annettava kuolemansyystä ja kuolemanluokasta perusteltu lausunto.

Asetuksen 16 §:n 2 momentin mukaan avauksen suorittajan on ensi tilassa tutkimusten valmistuttua lähetettävä oikeaksi todistamansa jäljennös avauspöytäkirjasta ja -lausunnosta avausmääräyksen antajalle.

Selvitettyään kuolemansyyn lääkärin on asetuksen 19 §:n 1 momentin mukaan laadittava kuolintodistus. Säännöksen 4 momentin mukaan asianomaisen lääkärin on viipymättä, kuitenkin viimeistään kolmen kuukauden kuluessa kuoleman toteamisesta, lähetettävä kuolintodistus Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle.

Laitoksen on asetuksen 22 §:n 3 momentin mukaan valvottava, että kuolintodistukset annetaan ja lähetetään asetuksen säännösten mukaisesti.

3.2 Apulaisoikeusasiamiehen vastaus

Kantelija arvosteli samassa kantelukirjoituksessaan myös Lohjan poliisin menettelyä kuolemansyyn tutkinnassa. Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen vastasi tältä osin kanteluun 20.6.2018 (EOAK/661/2018).

Apulaisoikeusasiamiehen vastauksesta ilmenee, että kuolemansyylausunto valmistui THL:n oikeuslääkintäyksikössä vasta 20.3.2017. Poliisi teki tämän jälkeen 31.3.2017 päätöksen kuolemansyyn tutkintaa koskevassa asiassa 5530/S/2226/16.

Länsi-Uudenmaan poliisilaitokselta saadun tiedon mukaan kuolemansyyn selvittämistä koskevat asiakirjat lähetettiin kantelijalle tutkinnan päätöksen jälkeen. Poliisilaitokselta 5.6.2018 saadun tiedon mukaan asiakirjat lähetettiin kantelijalle sittemmin uudelleen.

Apulaisoikeusasiamies katsoi, että kuolemansyyn selvittämisen osalta poliisin toiminnassa ei ollut havaittavissa sellaisia seikkoja, että poliisin voitaisiin katsoa toimineen asiassa lainvastaisesti tai velvollisuutensa laiminlyöden niin, että kuolemansyyn selvittäminen olisi sen toiminnan johdosta kestänyt ajallisesti liian kauan.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että mitä tuli siihen, että kantelijalle tutkinnan päätöksen jälkeen lähetetyt asiakirjat eivät mahdollisesti saavuttaneet tätä, ei laillisuusvalvonnan keinoin enää tuossa vaiheessa ollut mahdollista tarkemmin selvittää.

Apulaisoikeusasiamies totesi vielä, että THL:n osalta kantelussa mainittu asia käsitellään oikeusasiamiehen kansliassa erikseen (EOAK/3234/2018).

3.3 Asiassa saatu selvitys

THL toteaa lausunnossaan, että --- tehtiin oikeuslääketieteellinen ruumiinavaus THL:n oikeuslääkintäyksikön Helsingin toimipisteessä 3.3.2016. Tapauksen asiakirjat valmistuivat 20.3.2017, ja ne toimitettiin sähköisesti poliisille 22.3.2017. Asiakirjojen valmistumisen jälkeen niiden luovuttamisesta vainajan lähiomaiselle tai muulle hänen läheiselleen vastaa poliisi.

Oikeuslääkäri --- kertoo selityksessään --- ruumiinavauksen vaiheista ja toteaa tapauksen vieneen keskimääräistä enemmän aikaa. Lisäksi --- nostaa esiin henkilökohtaisen työ- ja yksityiselämänsä tilanteen vuosina 2016 ja 2017. Tällä oli ollut vaikutusta asiakirjojen valmistumisaikoihin.

--- mainitsee selityksessään yleisesti tilannetta parantavana tekijänä mahdollisuuden tiedottaa heti ruumiinavauksen jälkeen oikeuslääkärin laatiman alustavan palautteen tuloksista. Näin toimimalla vainajan omaisten olisi mahdollista saada välittömästi tietoa ruumiinavauksen tuloksista. Toisena mahdollisena tilannetta parantavana tekijänä --- tuo

esiin omaisten mahdollisuuden olla suoraan yhteydessä oikeuslääkintäyksikköön, jos ruumiinavausasiakirjojen valmistumiseen tai ruumiinavauksen tulosten tulkintaa liittyen on epäselvyyksiä.

THL toteaa lisälausunnossaan, että sen oikeuslääkintäyksikkö antoi 1.3.2019 apulaisoikeusasiamies Maija Sakslinin pyytämän selvityksen kuolintodistuksen viipymistä koskevaan asiaan (EOAK/6232/2017). Selvityksessä esitettiin toimenpiteet, joita THL on tehnyt asiakirjaviiveiden poistamiseksi. Oikeuslääkintäyksikön johto on systemaattisesti kuukausittain seurannut keskeneräisten ruumiinavauspöytäkirjojen määrää. Yli kolme kuukautta vanhojen keskeneräisten tapausten määrä on seuranta-aikana (1.7.2017–1.4.2019) vähentynyt huomattavasti.

3.4 Kannanotto

Oikeusasiamiehen ratkaisukäytännössä on vakiintuneesti katsottu, että organisaatioon ja resursseihin liittyvillä seikoilla ei lähtökohtaisesti voida pätevästi perustella poikkeamista siitä, mitä perustuslain 21 §:n säännös edellyttää asian viivytyksettömältä käsittelyltä.

Asiakirjoista käytettävissä olevan selvityksen perusteella totean, että -- oikeuslääketieteelliseen kuolemansyyn selvittämiseen liittyvien asiakirjojen laatiminen ylitti kohtuuttomasti kuolemansyyn selvittämisestä annetussa asetuksessa säädetyn kolmen kuukauden enimmäismääräajan. Oikeuslääketieteelliseen kuolemansyyn selvittämiseen liittyvät asiakirjat valmistuivat vasta 20.3.2017 eli yli vuoden kuluttua oikeuslääketieteellisen ruumiinavauksen suorittamisesta 3.3.2016. Katson, että viivästykselle ei ole esitetty perustuslain 21 §:n kannalta hyväksyttäviä syitä.

Oikeuslääketieteellisen kuolemansyyn selvittämisen tavoitteena on ihmisten oikeusturvan ja kuolemansyyn oikeellisuuden varmistaminen. Tämän vuoksi on tärkeää, että oikeuslääketieteelliseen kuolemansyyn selvittämiseen liittyvät asiakirjat laaditaan viivytyksettä.

Viiveet oikeuslääketieteelliseen kuolemansyyn selvittämiseen liittyvien asiakirjojen laatimisessa ovat olleet esillä oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnassa jo aikaisemminkin. Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen kiinnitti jo 9.9.2010 sosiaali- ja terveysministeriön huomiota tilanteeseen ja korosti sitä, että THL:lla on oltava riittävät voimavarat sille kuuluvan lakisääteisen tehtävän hoitamiseen (OA dnro 3138/2/10).

Ministeriö asetti 6.11.2015 kuolemansyyn selvittämisen ja oikeuslääkinnän kustannusten työryhmän, jonka toimikausi oli 6.11.2015–31.12.2017. Oikeusasiamiehen kansliaan saapui edelleen kanteluita oikeuslääketieteelliseen kuolemansyyn selvittämiseen liittyvien asiakirjojen laatimisen viivästyisestä. Oikeusasiamies Jääskeläinen totesi 4.1.2017 erääseen kanteluun antamassaan päätöksessä (EOAK/1841/2016), että THL:n tulisi jo ennen työryhmän pitkän toimikauden päättymistä harkita, minkälaisin esimerkiksi oikeuslääkäreiden työn organisointiin ja työskentelytapoihin liittyvin THL:n toimenpitein kuolemansyyn selvittämisen tila olisi saavutettavissa lain mukaiseksi.

Ministeriö jatkoi päätöksellään 22.12.2017 työryhmän toimikautta ajalle 1.1.2018–30.4.2019. Apulaisoikeusasiamies Sakslin totesi 17.12.2018 antamassaan ratkaisussa (EOAK/6232/2017) niin ikään, että THL:n tuli jo ennen työryhmän jatkettua toimikauden päättymistä arvioida, minkälaisiin toimenpiteisiin sen tulisi ryhtyä, jotta oikeuslääketieteellisen kuolemansyyn selvittämisen tila saadaan lain mukaiseksi mahdollisimman nopeasti.

4 TOIMENPITEET

Saatan oikeuslääkäriin --- tietoon edellä kohdassa 3.4 esittämäni käsityksen oikeuslääketieteelliseen kuolemansyyn selvittämiseen liittyvien asiakirjojen laatimisen kohtuuttomasta viivästyisestä.

Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lähetän jäljennöksen päätöksestäni myös THL:lle. Kiinnitän edelleen laitoksen huomiota sen velvollisuuteen huolehtia siitä, että oikeuslääketieteelliseen kuolemansyyn selvittämiseen liittyvät asiakirjat laaditaan viivytyksettä ja asetuksen säännöksiä noudattaen.

Apulaisoikeusasiamiehen sijainen

Mikko Sarja

Esittelijäneuvos

Kaija Tanttinen-Laakkonen